

UMBERTO

ECO

NULTÉ

ČÍSLO

edysi sa sprisahanci ukrývali
múrmí kláštorov, dnes vystupujú
médiách. Umberto Eco napísal

Nulté číslo

UMBERTO ECO

Nulté číslo

Z taliančiny preložil
STANISLAV VALLO

slovar

Copyright © Bompiani/RCS Libri S. p. A. – Milan 2015
Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2015
Translation © Stanislav Vallo 2015

ISBN 978-80-556-1355-0

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme, žiadnymi prostriedkami, ani elektronickými, ani mechanickými a ani vo forme fotokópií, nahrávok, ani prostredníctvom súčasného a ani budúceho informačného systému a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

Anite

Only connect!

E. M. FORSTER

Sobota 6. jún 1992 08.00

Dnes ráno zrazu netiekla voda.

Glg, glg, dva razy, ako keď si odgrgne batoľa, a potom už nič.

Zaklopal som u susedy: u nich bolo všetko v poriadku. Asi ste zavreli centrálny prívod, povedala. Ja? Veď ani neviem, kde také niečo je, viete, bývam tu len krátko a vraciam sa domov dosť neskoro. Preboha, ale veď keď idete preč na týždeň, nezatvoríte vodu?, plyn? Ja...? nie. To ste teda pekne neopatrný, podme k vám, ukážem vám, kde to je.

Otvorila skrinku pod umývadlom, čímsi otočila a voda začala tiecť. Vidíte? Museli ste ju zavrieť. Prepáčte, som taký akýsi... nesústredený. No jasné, to ste celí vy, singli. Exit suseda, už aj ona hovorí po anglicky.

Len pokojne, sústrediť sa. Duchovia nejestvujú, len vo filmoch. A námesačný nie som, lebo aj keby som bol, i tak by som nevedel, kde tá páka je, veď keby som to vedel, použil by som ju aj za bdeleho stavu, lebo sprcha netesní a každú noc som vystavený riziku, že nezažmúrim oko a budem do rána počúvať kvapky, ako v nejakej jaskyni. A naozaj sa v noci často zobudím, vstanem z postele a idem zavrieť dvere na kúpeľni a aj medzi spálňou a chodbou, aby som nepočul to prekliate kvapkanie.

Nemohlo to byť ani... čo ja viem, niečo s elektrinou, nejaký skrat (rukoväťou, ako to hovorí už samotný výraz, treba manipulovať rukou), ani myš to nemohla byť, lebo aj keby tade prebehla,

rukoväťou by nijako nemohla pohnúť. Je to stará železná páka (v tomto byte má všetko najmenej päťdesiat rokov), navyše dosť hrdzavá. Čiže to chcelo len a len ruku. Humanoida. A kozub, ktorým by sa spustil opičiak z ulice Morgue, nemám.

Uvažujme. Každý následok má svoju príčinu, aspoň sa to hovorí. Vylúčme zázrak, nevidím nijaký dôvod, pre ktorý by sa mal Pánboh zaoberať mojou sprchou, nie je to Červené more. Čiže prirodzený následok, prirodzená príčina. Včera večer som si pred spaním vzal jeden stilnox rozpustený v pohári vody. Voda vtedy teda ešte tiekla. Dnes ráno už nie. Čiže, drahý Watson, hlavný prívod zavreli v noci – a nezavrel si ho ty. Nieкто, alebo aj viacerí chodili po mojom byte a báli sa, aby ma nezobudili... ani nie tak oni sami (pohybovali sa veľmi obozretne), ako skôr kvapky a ich pravidelný rytmus, ktorý možno rušil aj ich, a kládli si otázku, ako to, že ma to nezobudí. A tak, prefíkaní ako líšky, urobili to, čo by zvládla aj moja susedka: zavreli hlavný prívod.

A ďalej? Knižky sú porozhadzované presne tak ako vždy, mohli by si ich prísť stránku po stránke prelistovať všetky možné aj nemožné tajné služby, aj tak by som si nič nevšimol. Zbytočne by si teraz prezeral zásuvky alebo otváral vstavanú skriňu v predsieni. Ak chceli niečo nájsť, v dnešnom svete mohli urobiť len jedno: prekutrať počítač. A možno si, aby ušetrili čas, všetko skopírovali a pobrali sa domov. A až teraz, keď poprechádzali všetky Dokumenty, asi zistili, že tam nie je nič, čo by ich mohlo zaujímať.

Čo si mysleli, že nájdu? Je jasné – teda, chcem povedať, nevidím iné vysvetlenie – že hľadali niečo, čo nejako súvisí s novínami. Nie sú hlúpi, určite usúdili, že som si robil podrobné poznámky o všetkom, čo dávame dokopy v redakcii – a teda, ak viem niečo o tom prípade s Braggadociom, určite som si to niekde musel zapísať. A teraz si zrejme uvedomili, kde je pravda, že si držím všetko na diskete. Tejto noci, pochopiteľne, navštívili aj redakciu, lenže nijaké moje diskety nenašli. Takže usudzujú (ale až

teraz), že ich možno nosím vo vrecku. Akí sme len somári, zrejme si teraz hovoria, mali sme mu prehľadať vrecká. Vraj somári? Idioti! Keby neboli debili, nemuseli by robiť toto odporné remeslo.

Teraz to skúsia znova, aspoň k tomu ukradnutému listu sa určite prepracujú, zariadia, aby ma na ulici prepadli falošní vreckoví zlodejčkovia. Preto si musím švihnúť, skôr než sa rozkýbu oni, poslať disketu na adresu poste restante a potom zväziť, kedy si ju vyzdvihnúť. Ale... čo za debiliny mi chodia po rozume, veď tu už máme jednu mŕtvolku a Simei sa stratil ako gáfor. Oni vlastne ani nemusia vedieť, či ja niečo viem a čo viem. Pre istotu ma rovno odpravia a bude po vtákoch. A nemôžem ani utekať do novín s nejakým intervjú, že som o celej tej záležitosti nič nevedel, lebo už len tým, že by som to povedal, dal by som najavo, že som vedel.

Ako som sa vlastne dostal do tejto šlamastiky? Myslím, že to zaviniel profesor Di Samis a skutočnosť, že viem po nemecky.

Prečo som si spomenul na Di Samisa, veď je to už dobrých štyridsať rokov. Určite preto, lebo som bol vždy presvedčený o tom, že ak som nedoštudoval, bola to len a len Di Samisova vina, no a v tejto šlamastike som sa ocitol len preto, lebo som nedoštudoval. Napokon, Anna ma po dvoch rokoch manželstva opustila, lebo zistila, že som, ako sa vyjadrila, notorický lúzer – ktovie, čo som jej predtým natáral, aby som sa urobil lepší.

Nedoštudoval som preto, lebo som vedel po nemecky. Stará mama pochádzala z Hornej Adidže a po nemecky som s ňou hovoril od malička. Od prvého ročníka na univerzite som začal prekladať nemecké knižky, aby som mohol ďalej študovať. Hovoriť po nemecky, to bola v tých rokoch už hotová profesia. Človek-nemčinár čítal a prekladal knihy, ktorým ostatní nerozumejú (a preto ich pokladali za veľmi významné), a bral za to oveľa viac ako za francúzštinu a dokonca aj za angličtinu. Myslím, že dnes je na tom rovnako ten, kto hovorí po čínsky alebo po rusky.

V každom prípade platilo: alebo prekladáš z nemčiny, alebo študuješ (a teda aj doštuduješ), oboje naraz sa robiť nedá. Navyše, prekladať znamená sedieť si doma, v teplučku alebo v príjemnom chládku, pracovať v papučiach, a popri tom sa ešte dozvedieť kopu nových vecí. Načo by si teda chodil na prednášky?

Z čistej lenivosti som sa rozhodol zapísať na nemčinu. Nebudem sa musieť toľko učiť, vravel som si, veď aj tak už všetko viem. Vedúcim katedry bol v tom čase profesor Di Samis, ktorý si v ošarpanom barokovom paláci vytvoril čosi, čomu študenti hovorili orlie hniezdo, a chodilo sa tam po širokom schodisku ústiacom do veľkého átria. Na jednej strane bol Di Samisov inštitút, na druhej aula magna, ako to pompézne označoval Di Samis: v podstate išlo o normálnu miestnosť, kam sa vošlo najviac ak päťdesiat stoličiek.

Do priestorov katedry mohol človek vstúpiť výlučne v návlekokoch. Pri vchode ich bolo dosť pre asistentov a dvoje či troje pre študentov. Ten, kto si nestihol jedny z nich uchmatnúť, musel čakať vonku, kým sa nejaké nevoľnia. Všetko tam bolo navoskované, myslím, že ešte aj knihy v policiach. A aj tváre staručkých asistentov, ktorí od brieždenia vekov čakali na postup a na miesto za katedrou.

Prednášková sála mala vysokánsku klenbu a gotické okná (nikdy som nepochopil, ako to bolo možné v barokovom paláci) so zelenými sklenenými tabuľami. V danú hodinu, čiže presne minútu pred uplynutím akademickej štvrt hodinky vychádzal profesor Di Samis zo svojej kancelárie, meter za ním kráčal najstarší asistent, dva metre za ním mladší asistenti, pod päťdesiatkou. Najstarší asistent niesol knihy, tí mladší niesli magnetofón – koncom päťdesiatych rokov bol magnetofón obrovitánsky, vyzeral ako Rolls-Royce.

Di Samis prešiel desať metrov medzi katedrou a prednáškovou sálou, ako keby ich bolo dvadsať: nekráčal priamo, ale

po akejsi klukatej osi, netuším, či to bola parabola, alebo elipsa, a pritom nahlas opakoval „tak, už sme tu, už sme tu“: nato vošiel do sály a usadil sa na čosi ako bohato vyrezávané pódium – človek by až očakával, že začne výzvou volajte ma Izmael.

V zelenom svetle prenikajúcom vysokými oknami nadobúdala jeho tvár umrlčiu farbu: zlovestne sa usmieval, zatiaľ čo asistenti pripravovali magnetofón. Potom spustil: „Na rozdiel od toho, čo nedávno povedal môj vzácny kolega, profesor Bocardo...“, a pod'ho! dobré dve hodiny.

Zelené svetlo ma beznádejne uspávalo, rovnako ako asistentov, to sa jasne zračilo v ich omráčených pohľadoch. Poznal som dobre ich utrpenie. Po dvoch hodinách, zatiaľ čo sme sa my študenti operatívne vyparili, dal profesor Di Samis previnúť pásku, zišiel z pódia, demokraticky sa spolu s asistentmi usadil do prvého radu a všetci spoločne dve hodiny znovu počúvali prednášku, pričom profesor spokojne prikyvoval pri každej pasáži, ktorá sa mu videla dôležitá. A upozorňujem, že išlo o sériu prednášok o preklade Biblie, v Luterovej nemčine. Bohapustá zvrátenosť, vraveli moji konškoláci a prevracali oči.

Na prednáškach som sa zjavoval ešte menej než zriedkavo a na konci druhého ročníka som sa odhodlal požiadať, aby som diplomovku mohol napísať na tému Heineho irónie (zdalo sa mi upokojujúce, ako pristupoval k nešťastným láskam, jeho postoj mi pripadal ako náležitý cynizmus – pokiaľ ide o lásky, pripravoval som sa v tom období na tie moje): „Mládenci, mládenci,“ odvetil mi Di Samis roztrpčene, „vy sa hneď chcete vrhnúť na súčasníkov...“

V akomsi záblesku osvietenia som pochopil, že diplomovka s Di Samisom je pasé. Chcel som to teda skúsiť s profesorom Feriom, bol mladší, všeobecne obľúbený pre vzácne vycibrený úsudok a zaoberal sa obdobím romantizmu a blízkym okolím. Lenže starší konškoláci ma upozornili, že Di Samisovi by

som sa tak či tak nevyhol, lebo by bol v každom prípade môj druhý oponent, a zdôraznili, aby som sa rozhodne neobracal na Feria oficiálnou cestou, pretože Di Samis by sa o tom dozvedel a na smrť by ma znenávidel. Mal by som vraj na to ísť nejakou odboku, šikovne naraďovať, aby to vyzeralo, že Ferio mi sám navrhol, aby som robil diplomovku pod jeho vedením, v tom prípade by sa Di Samis našťval naňho, nie na mňa. Di Samis mal Feria poriadne v zuboch z jednoduchého dôvodu: sám ho dostal na katedru. Na univerzite (aspoň v tých časoch, ale myslím si, že dnes sa to nezmenilo) ide totiž všetko presne naopak ako v normálnom svete, nie dietky nenávidia otcov, ale otcovia nenávidia dietky.

Usúdil som, že by som sa k Feriovi mohol dostať akože celkom náhodou, v rámci jednej z prednášok, ktoré Di Samis raz za mesiac organizoval v tej svojej aula magna a na ktoré vždy chodilo množstvo jeho kolegov, lebo sa mu darilo dostať tam naozaj slávnych vedátorov.

Ibaže to prebiehalo nasledovne: hneď po prednáške sa rozpútala diskusia, no zapájali sa do nej takmer výlučne docenti, potom sa všetci dvihli na odchod, lebo rečník bol pozvaný do reštaurácie Korytnačka, čo bol najlepší podnik v širokom okolí v štýle cirka polovica devätnásteho storočia ešte s ofrakovanými čašníkmi. Cestou z orlieho hniezda do reštiky bolo treba prejsť dlhou ulicou, popod arkády, potom krížom cez historické námestie, na rohu obrovského paláca zabočiť a nakoniec prejsť cez ďalšie námestie, oveľa menšie. Popod arkády kráčal hlavný rečník v skupinke riadnych profesorov, o meter pozadu šli docenti, o dva metre asistenti a v rozumnej vzdialenosti najodvážnejší študenti. Na historickom námestí sa porúčali študenti, na rohu obrovského paláca sa rozlúčili asistenti, docenti prešli cez oveľa menšie námestie, ale úctivo pozdravili pred dverami reštaurácie, kam vošli len host' a profesori.

A tak sa profesor Ferio vlastne nikdy nedozvedel, že vôbec existujem. Medzitým ma to tam definitívne prestalo baviť a viac som sa na prednáškach neukázal. Prekladal som ako na bežiacom páse, no človek musí brať, čo mu ponúknu, takže som prenášal do sladkého nového štýlu trojdielne veľdielo o úlohe Friedricha Lista pri vzniku *Zollverein*, Nemeckej colnej únie. Je teda celkom pochopiteľné, prečo som potom s prekladmi z nemčiny definitívne sekol, lenže vtedy už bolo neskoro vrátiť sa na univerzitu.

Problém je v tom, že sa s tým podvedome nevieš zmieriť a ďalej žiješ v úprimnej viere, že skôr či neskôr porobíš všetky skúšky a napíšeš diplomovku. A už len keď človek v sebe živí takéto márne nádeje, je z neho dokonalý lúzer. A keď si to potom ešte aj uvedomíš, jednoducho sa už na všetko vykašeš.

Najprv som si našiel džob ako vychovávateľ malého Nemca, fakt priveľmi tupého, aby mohol chodiť do školy, bolo to v Engandine. Skvelé podnebie, samota znesiteľná, a tak som vydržal asi rok, lebo platili naozaj dobre. Potom ma raz chlapcova muti pritísila v úzkej chodbe k stene a dala mi najavo, že by sa jej vôbec nepriechilo podľahnúť (akože mne). Mala kónský chrup a rašiace fúziky, tak som jej veľmi slušne dal najavo, že jej odhodlanie akosi nezdieľam. O tri dni nato ma vyrazili, lebo vraj chlapčisko v ničom nepokročilo.

Potom som sa pretákal ako príležitostný perohryz. Mal som ambíciu písať pre noviny, no ako-tak ma vzali na vedomie len v zopár miestnych denníkoch, sem-tam nejaká divadelná kritika hodnotiaca predstavenia provinčných divadielok alebo kočovných súborov. Ešte som stihol za pár halierov recenzovať úvodnú jednoaktovku, keď som najprv spoza kulís okáilil na tanečnice v matrózkach, oblbnutý ich celulitídou, a potom sa s nimi vliekol do mliečneho baru, na večeru so šálkou bielej kávy – a ak neboli celkom švorc, tak aj s tanierom praženice. Tam som získal aj prvé sexuálne skúsenosti, s jednou speváčkou, za zhovievavý článočok, iba v akomsi v miestnom Hlásnikovi, no jej to stačilo.

Bol som bezprizorný, žil som v rozličných mestách (do Milána som prišiel len preto, lebo ma sem zavolať Simej), robil som stĺpcové korektúry pre tri či štyri vydavateľstvá (univerzitné, nikdy pre skutočných veľkých vydavateľov), pre jedno som upravil heslá v akejsi encyklopédii (mojou úlohou bolo overiť dátumy, názvy knižiek atď.), skrátka, napospol džoby, vďaka ktorým som si vybudoval to, čo Paolo Villaggio kdesi nazval monštruóznym vzdelaním. Tí, ktorí v živote ťahajú za kratší koniec, práve tak ako samoukovia, majú vždy oveľa širší záber vedomostí ako tí, ktorým ide karta: ak chceš totiž zvíťaziť, musíš dokonale ovládať jednu vec, a nie strácať čas tým, že sa naučíš všetko možné, potešenie z vlastnej vzdelanosti je vyhradené lúzrom. Čím viac človek vie, tým menej sa mu zrejme v živote niečo naozaj vydarilo.

Niekoľko rokov som čítal rukopisy, ktoré mi posielali z vydavateľstiev (občas aj z tých najväčších), lebo u nich takéto nové rukopisy nemá nikto chuť čítať. Dávali mi päťtisíc lír za kus, a tak som celý deň ležal v posteli a čítal a čítal a čítal, potom som na dve normostrany napísal posudok a vložil som doň to najlepšie z môjho zmyslu pre sarkazmus, aby som dokonale zničil naivného autora, vo vydavateľstve sa všetkým uľavilo a tomu tulpasovi napísali, že veľmi ľutujú, ale sú z takých či onakých dôvodov nútení odmietnuť... a tak ďalej, a tak ďalej. Z čítania rukopisov, čo nebudú nikdy uverejnené, si môže človek urobiť povolanie.

Medzitým bola ešte tá záležitosť s Annou, ktorá sa skončila, ako sa skončila. Odvtedy sa mi nepodarilo (alebo som sa aspoň zúfalo nepokúšal) tak naozajstne sa zaujímať o nejakú ženu, lebo som sa bál, že zasa skrachujem. Sex som si zabezpečoval v čisto terapeutickvej rovine, zopár príležitostných avantúr, pri ktorých sa nemusíš obávať, že sa zamiluješ, noc v posteli a okej, vďaka, bolo to celkom milé, a zopár pravidelných vzťahov za poplatok, aby mi to neliezlo na mozog (vďaka tanečniciam som bol voči celulitide absolútne odolný).

No a ďalej som sníval o tom, o čom snívajú všetci lúzri: že raz napíšem knihu a stanem sa vďaka nej slávny a bohatý. V úsilí naučiť sa, ako sa môže stať z človeka veľký spisovateľ, robil som dokonca aj negra (alebo teda *ghostwritera*, ako sa dnes hovorí, aby to bolo politicky korektné) pre jedného autora detektívok, ktorý v úsilí predať čo najviac publikoval pod akýmsi americkým menom, ako herci v *spaghetti western*. Ale bolo príjemné pracovať takto v tieni, za dvojitou oponou (za Iným a ešte aj za iným menom Iného).

Napísať detektívku niekoho iného bolo ľahké, stačilo napodobiť štýl Chandlera, alebo prinajhoršom Spillanea, no keď som sa pokúsil dať na papier čosi svoje, uvedomil som si, že pri opise niečoho alebo niekoho odbieham od typických literárnych situácií: nebol som schopný napísať, že sa hrdina prechádzal za priezračne jasného popoludnia, ale povedal som, že si vykračoval „pod canalettovskou oblohou“. Potom som si všimol, že rovnako to robil aj D'Annunzio: aby čitateľovi povedal, že istá Costanza Landbrooková nie je celkom bez pôvabu, napísal, že vyzerá ako postava Thomasa Lawrencea, na Elene Mutiovej si všimol, že črty jej tváre pripomínajú profil mladého Moreaua, a Andrea Sperelli pripomínal portrét neznámeho šľachtica v Galleria Borghese. Takže čitateľ môjho prípadného románu by musel podchvíľou zalistovať v dajakej príručke k dejinám umenia, čo sa predáva v novinových stánkoch.

Ak bol D'Annunzio zlý spisovateľ, neznamenal to, že by som musel byť zlý spisovateľ aj ja. Aby som sa zbavil neudu ustavičných citácií, rozhodol som sa s písaním celkom prestať.

Skrátka, žil som... no nebolo to bohviečo. A tesne po päťdesiatke mi prišlo pozvanie od Simeiho. Prečo nie? Prečo by som nevyskúšal aj toto?

Čo urobím teraz? Ak vystrčím nos, môžem zle dopadnúť. Múdrejšie bude vyčkať zavretý tu v byte, čo ak tamtí trčia vonku a ča-

kajú, kým vyjdem. Lenže ja nevyjdem. V kuchyni je zopár vreciek so sušienkami a nejaké konzervy. Od včera večera mi zostalo aj pol fľaše whisky. Vydrží mi tak na deň, na dva. Teraz si trochu nalejem (a potom prípadne zasa trochu, ale až popoludní, lebo nadávať sa ráno obľubuje) a pokúsim sa prebrať si celú túto záležitosť od samého začiatku, pričom ani nemusím otvárať disketu, lebo si na všetko pamätám absolútne jasne, aspoň zatiaľ.

Strach zo smrti poriadne osviežuje spomienky.

II

Pondelok 6. apríl 1992

Simei v tvári vyzeral ako niekto celkom iný. Chcem povedať... nikdy si nepamätám meno toho, kto sa volá Rossi, Brambilla a Colombo, alebo dokonca Mazzini, či Manzoni, lebo má meno niekoho iného, pamätám si len, že by mal mať meno niekoho iného. No a v prípade Simeiho si si nemohol pamäť tvár, lebo vyzerala ako tvár niekoho, kto nebol on. V skutočnosti mal tvár, akú majú všetci.

„Knižku?“ opýtal som sa.

„Knižku. Spomienky novinára, rozprávanie o roku práce na prípravách denníka, ktorý nikdy nevyjde. Napokon, denník by sa mal volať *Zajtra*, znie to ako motto všetkých našich vlád: budeme sa tým zaoberať zajtra. Takže titul knihy by mal znieť *Zajtra: včera*. Dobré, nie?“

„A chcete, aby som ju napísal ja. Prečo ju nenapíšete sám? Ste novinár, nie? Alebo aspoň... keď sa už teda chystáte viesť redakciu denníka...“

„Nikde nie je napísané, že byť šéfredaktor zároveň znamená vedieť aj písať. Ako nie je nikde napísané, že minister obrany vie hodiť ručný granát. Samozrejme, po celý budúci rok budeme o knihe diskutovať spolu, deň čo deň, vy tomu dáte štýl, dobre to okoreníte, ale základné línie budem určovať ja.“

„Znamená to, že ako autori budeme uvedení obaja, alebo kniha vyjde ako rozhovor, ktorý Simei poskytol Colonnovi?“